

Прикмети місяця

- Якщо січень холодний, то липень сухий і спекотний.
- Якщо січень холодний – гриби будуть тільки восени.

Новий рік, Різдво, Водохреще – найулюбленіші зимові свята, пов'язані з неодмінними сподіваннями кожної родини на щастя й добробут.

1. На Різдво хлопці збиралися «дружиною» і з різдвяною зіркою обходили хати односельців, представляючи вертеп та співаючи колядки.

(Хлопці виконують колядки «Добрий вечір тобі, пане господарю»).

2. На Новий рік дівчата збиралися гуртом і під вікнами односельчан співали їм щедрівки: окремо для дітей, для парубків і дівчат, для господарів дому.

(Дівчата виконують щедрівки).

3. На Василя (14 січня) – діти обходили родичів і сусідів, посипали житнім зерном, примовляли.

Хлопчик.

Сію, вію, посіваю, з Новим роком вас вітаю.

Сію зерном ваговитим – добрим людям, працюватим.

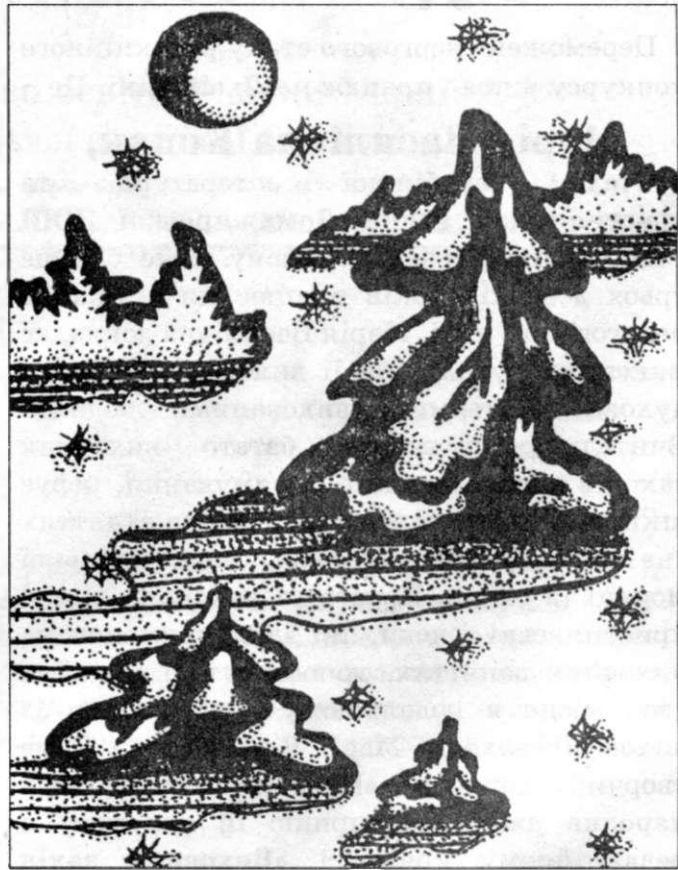
Сію густо перехресним – на добробут людям чесним,

Примовляє з кожним кроком:

– З новим щастям, з Новим роком!

Щоб не нило, не боліло, щоб в кишені шелестіло,

Щоб здорові ви були і сто років прожили!

Лютий – січень, крутень, зимобор, бокогрій, криводоріг

Прикмети місяця

- У лютому сонце іде на літо, а зима – на мороз.
 - У лютому зима з весною вперше стрічаються.
 - Лютий лютує та весні дорогу готує.
 - У лютому багато інею, влітку багато роси.
 - Лютий без снігу – літо без хліба.
- У лютому наші предки проводжали зиму, зустрічали весну.

Масляна – полизуха, полизала яйця-коровайця.

Масляну проводжаю – великого тепла дождаю.

З веселими й життєрадісними піснями, іграми й розвагами проводжали зиму наші пращури. Побутовав в Україні звичай святкувати у цей час Колодія: неодруженим хлопцям і дівчатам прив'язували до ноги колодку, зобов'язуючи їх одружитися протягом року.

Ой колодко, колодко,

Що ж ти наробила?

Що ж ти нам наробила,

Що серед будня свято вчинила.

«Чому місяць назвали «лютий»?»

Якось на весіллі, чи на хрестинах, був Февраль і розхвастався своєю силою:

– Якби я родився тоді, як Январ, так я б бикові зірвав роги, а дівці-красуні приморозив би коромисло до плечей. Через те й прозвали його лютим.

Прикмети місяця

- *Зійшов сніжок – берись за плужок.*
- *У березні блискавка без грому – на сухе літо.*
- *Якщо березень спершу хмарний, а потім болотний – буде сніг намолотний.*

У березні є дні «прикметніші» за інші. 14 березня – Явдоха-Плющиха. Якщо цей день погожий, буде гарна весна, а літо врожайне на огірки. Мокро й вітряно – на дощове літо, високі трави.

22 березня – Сорок святих. На Сорок святих погода, то на гречку урода.

У давніх слов'ян рік починався весною. Березневе літочислення зберігалося до 1409 року. З нетерпінням чекали повернення з вирію птахів – провісників весни. Щоб швидше настала благодатна пора, випікали з борошна печиво у формі птахів, підкидали вгору і приспівували: «Вилети, гулю, горою, винеси літо із собою». Коли з'являлася трава, розквітали перші квіти, хлопці й дівчата ходили юрбою в ліс, топтали ногами ряст, що ніби-то давало здоров'я, і співали: «Іще буду топтати, щоб на той рік діждати». Як розпускалася верба, дівчата виходили на пагорби і голосно закликали весну:

(Звучить пісня-хоровод «Благослови, мати, весну закликати!»).

Квітень – березозоль, краснець, снігогін, озюрчальник, водолій, лукавець

Прикмети місяця

- *Як квітень із водою, то травень із травою.*
- *Посієш вчасно, то й вродить рясно.*
- *Гроза на початку квітня – на тепле літо.*

Як починало припікати сонечко, підсихала земля, вечорами молодь виходила на вулицю. Дівчата, побравшись за руки, водили таночки, грали в різні ігри, співали веснянки. Розташування колом, рух кола за сонцем походять від магічно-заклинальних дій, якими давні землероби намагалися сприяти майбутньому врожаю.

(Пісня-хоровод «Десь тут була подоляночка»).

Одне з найбільших християнських свят – Великдень – найчастіше випадає саме у квітні. До цього свята чепурилися оселі, вишивалися сорочки з натканого за зиму полотна, господині випікали смачний і духм'яний хліб – паску, а також розписували багатим орнаментом яйця-писанки. Парубки й дівчата співали біля церкви гаївки.

Гаївка.

*Ой зацвіли фіалочки, зацвіли,
Аж ся гори з долинами покрили.
Збирала їх Христиночка стихенька,
А за нею її мати злегенька.
Не йди, не йди, моя мамо, за мною,
Бо не буду розмовляти з тобою.*

Прикмети місяця

- *Маївка – на хліб готівка.*
- *Хочеш масла, треба, щоб корова з росою паслась.*
- *Травень холодний – рік хлібородний.*
- *Кінець травня дощовий – буде мало плодів.*
- *Поспішай закінчувати сівбу, коли прилетіли ластівки.*

Весняне свято Георгія, Юрія (6 травня) багате на примети: На Юрія посади редьку, то вродить як кулак. Після Миколая (22 травня) не можна садити бахчу, бо зав'язі не буде.

За народними повір'ями, під час Зеленої неділі (на Трійцю) теплими травневими ночами з рік і озер виходили русалки погрітися при місячному сяйві, погойдатися на вітах дерев.

Русалки водили таночки й ігри та причаровували парубків і дівчат. Від їхніх чарів треба було мати оберіг – часник, полин або м'яту. Для русалок жінки вішали на деревах рушники, сорочки, намітки, а дівчата – віночки з квітів.

(Лунає пісня).

*Ой вигляни, срібний місяцю, із-за хмароньки,
Бо повинна вийти з води сестра-русалонька.
Розпрощалась вона з світом, моя мила,
А сьогодні має вийти, бо Зелена неділя.*

(Інсценізація уривка з повісті М. Гоголя «Травнева ніч, або Утоплена»).

Червень – кресень, червець, кресник, ізок, гнилець

Прикмети місяця

- *Поки зерно в колоску – не засиджуйся в холодку.*
- *Червень каже: коси, коса, доки роса.*
- *Як сіно косити, то не треба дощу просити.*
- *Хоч і шкода квітів, але коси луку, доки цвіте.*
- *Часті блискавки у червні – на врожай зернових.*

У червні починалася Петрівка – свято початку літа та початок посту, пора найдовших у році днів і найкоротших ночей.

(Лунає пісня).

Петрівочка наступає –

Сива зозулька вилітає.

Зозулечка вилітає – собі соловеєчка викликає.

Ой вилинь, вилинь, соловеєчку,

З вишневого саду у темний луг,

А із луку на калиночку...

У червні косили траву, сушили її, згрібали сіно й укладали його в копиці. Робота ця супроводжувалася веселими піснями.

(Пісня у виконанні дівчат).

Ой чий то косарі покосили на горі?

Покосили луки – набралися муки.

Передньому косарю борщу-каші наварю.

А задньому косарю їсти дати не велю.

(Пісня «Вийшли в поле косарі косить жито на зорі» у виконанні хлопців).

Прикмети місяця

- *Хто влітку жари боїться, той взимку не має чим погрітись:*
 - *Якщо на Купала рясна роса – на врожай огірків.*
- Липень – середина літа, ласкавий і сонячний місяць. 7 липня Івана Купала – життєрадісне свято молоді. На вигонах встановлювали опудало Купала на високих щоглах, по берегах рік і озер – Купайлицю – обрядове дерево, прикрашене квітами, стрічками, вінками. Молодь влаштовувала ігри, стрибала через вогонь.

У купальську ніч дівчата ворожили: пускали на воду вінки і дивилися, у який бік вінок попливе – туди дівчина заміж піде; потоне вінок – чекає розлука з милим.

*Заплету віночок, заплету шовковий
На щастя, на долю, на чорнії брови.
Ой пуцу віночок на биструю воду
На щастя, на долю, на милого вроду.
Ой полинь, віночку, прудко за водою
На щастя, на долю милому зі мною.*

(Лунає пісня).

*Ой ти, струмочку, бистра водичко,
Куди біжиш і що несеш?
Кому кохання, кому розлуку – мені нічого
не даєш.*

(Пісня-танець дівчат. «Зорі пливуть тихим поточком»).

Серпень – копень, гедзень, хлібочол, жнивець, спасівець, прибериха-припасиха

Прикмети місяця

- *У серпні хліборобу три роботи: і косити, і орати, і сіяти.*
- *У серпні зерно спіє, а спина мліє.*
- *Згайнуєш на жнивах хвилину – втрапиш не одну зернину.*
- *Грозвий серпень – на довгу осінь.*

У серпні починалися жнива. Перший зібраний на полі хліб називався воеводою, останній – осталець. Після закінчення жнив залишали на полі невижатими декілька колосків, яких пригинали до землі, щоб родив щедрий урожай наступного року. Називали це «Спасовою бородою» на честь великого християнського свята Спаса (Преображення Господнє), що припадає на 19 серпня.

*Ой кресали серпики на горі,
Дожинали житечко при зорі.
Ой кресали серпики, кресали,
Доки ми житечко дожали.
Ой дожали житечко в божий час,
А тепер, господарю, частуй нас.
Ой наша господиня домує,
Вона нам вечерю готує.
Уже нам вечеря немила:
Широкая нива втомилася.*

(Звучить пісня «Ой у полі нивка, кругом материнка»).

Прикмети місяця

- *Хто цілий рік байдкує, той навіть у вересні голодує.*
- *Вересень каже: посієш жито на посніх – воно вродить на посміх.*
- *Пізній падолист – на сувору зиму.*
- *Сухий вересень – на пізню осінь.*

У вересні закінчувалося збирання збіжжя і городини, господар проводив оранку під озими-ну. Встигнути треба було до першого снігу, бо, як свідчить приказка: «Хто сіє по Покрові, той не має що дати корові».

Разом із підготовкою до зими починалася під-готовка до весіль.

(Звучить пісня «Ніжно цвіте в Карпатах барвіночок хрещатий»).

Ніжно цвіте в Карпатах барвіночок хрещатий. Вітер посіяв, дощ поливав на віночки дівчатам. (2 р.)

Приспів:

*Як заграє танець музика троїста,
Чути, що весілля від села до міста.
Чарівна сопілка, скрипка та цимбали
Так іще ніколи весело не грали.
Ой не сумуй, матусю, що рано видаюся.
Доля дівоча – заміж іти, до весілля готуйся. (2 р.)
Доля цвіте красною – молодий з молодю!
Вже той барвінок щастя приніс, що розцвіта весною.*

Жовтень – листопад, весільник, грзень, хмурень, возимник

Прикмети місяця

- *Жовтень лист красить.*
- *Для роботящого Федота і в жовтні знайдеться робота.*
- *Грім у жовтні – на малосніжну зиму.*
- *Якщо на початку жовтня листя з берези не опаде – сніг ляже пізно.*

У жовтні, після закінчення польових робіт, парубки засилали до дівчат сватів – і справлялись по селах весілля.

Весілля складалося із сватання, заручин, готування до весілля, вінка, розплітання коси, короваю, дівчачої вечора, весільної учти.

Дівчина.

*Ой, матінко моя, тепер я не твоя,
Тепер я того пана, з ким до шлюбоньку стала,
Кому ручку давала, кому вірно присягала.
Своєму чоловіку – буду з ним жити до віку.*

Пісня-інсценізація з розплітанням коси.

1. *Шуміла ліщина, як ся розвивала,
Плакала дівчина, як ся видавала. (2 р.)*
2. *Не шуми, ліщино, та й не розвивайся,
Не плач, дівчинонько, та й не видавайся. (2 р.)*
3. *Як же не шуміти, коли вітер віє,
Як же не плакати, коли серце мліє. (2 р.)*

(Інсценізація уривка сватання з п'єси «Сватання на Гончарівці»).

(Пісня-інсценізація з накладанням віночка «Горіла сосна, палала»).

Листопад – грудень, паголист, напівбратчин, напівзимник

Прикмети місяця

- Листопад – вересню онук, жовтню – син, зимі – рідний брат.
- Листопад зимі ворота відчиняє.
- Листопад стелить землю листом, грудень – снігом.
- Якщо в листопаді часті дощі, то й зима буде мокра.

У листопаді поновлювалися в селі досвітки та вечорниці. Молодь збиралася в одну хату, приносили із собою роботу та почастунки. Дівчата пряли, гаптували, вишивали рушники і сорочки. Хлопці плели кошики, майстрували іграшки та розважали всіх жартами, веселими оповідками. І всі співали.

Ой пряла я, пряла та й на вечорницях.

Цілу нічку виглядала молодого Гриця.

А я пряду – нема ряду шовкову куделю,

Та то тобі на сорочку, коханий Василю.

(Звучить пісня «Вишиванка»).

(Хлопці розповідають усмішки, бувальщини, веселі історії впереміжку з піснями. Конкурс «Хто пригадає більше пісень, що починаються на «ой». Наприклад,

«Ой під вишнею, під черешнею...»

«Ой продала дівчина курку...»

«Ой там, на товчку, на базарі...»).

Грудень – студений, хмурень, мочавець, анґрієць

Прикмети місяця

- Грудень рік кінчає, а зиму починає.
- Сухий грудень – на суху весну і сухе літо.
- Якщо липень був спекотний, то грудень буде морозний.

Останній місяць року і перший місяць зими. Земля вкривається снігом, у повітрі віє морозом. Діти найбільше чекали свята Миколая (19 грудня): вчили віршики і молитви, пісеньки і казочки, з надією отримати щедрий дарунок від небесного гостя.

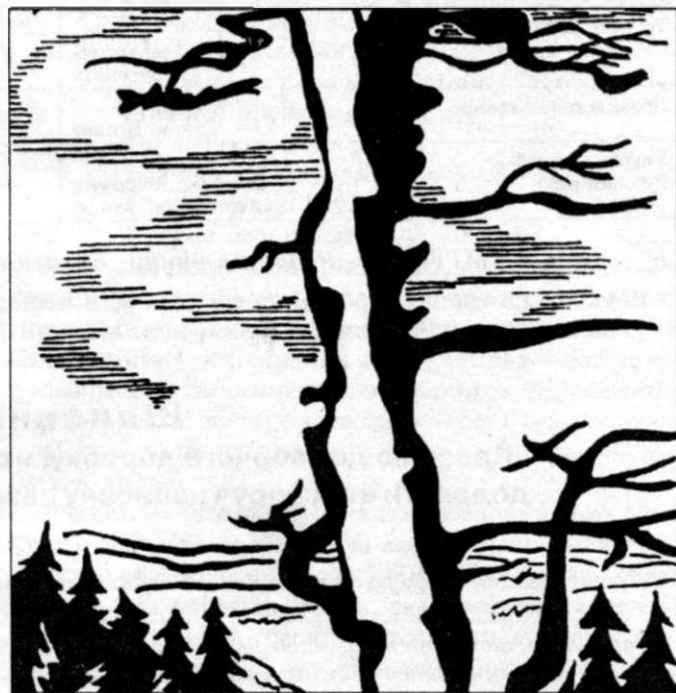
(Звучить пісня «Ой хто, хто Миколая любить»).

Молодь готувалася до вечорниць на свято Андрія. Хлопці ввечері вистеляли соломкою по снігу стежку до дівчат, а дівчата – ворожили на долю.

Клали на лавку під тарілочки: перстень, мірту, стрічку, гроші. Котрій що дістанеться: перстень – вийде заміж, мірта – піде за дружку, стрічка – буде цей рік дівувати, гроші – буде багатою.

Ліпили вареники для хлопців, а за начинку брали для жартів сире борошно, гірчицю, гудзик, монети, стрічку.

Вчитель. Закінчувався рік із його турботами та клопотами, хвилинами радості та смутку, удачами та здобутками. Позаду – трудовий рік, а попереду – Новий рік із сподіваннями кращої долі родині, громаді, усій країні та свята Різдва Христового і Водохреща, з вірою в оновлення людини і прагнен-

ням бути кращою. Це лише короткий огляд народних спостережень за природою і звичаїв, із ними пов'язаних. Наше завдання: віднайти ці скарби, повертати їх до життя і передавати від покоління до покоління, якщо ми хочемо небайдужими дітьми народу нашого називатися.